

תורה מן השמים שמונה הפסוקים האחרונים של התורה כאבן בוחן

שי פינקלשטיין
רב קהילת ניצנים

רמב"ם פיהמ"ש סנהדרין פ"א,

"והיסוד השמיני הוא תורה מן השמים. והוא, שנאמין שכל התורה הזו הנמצאת בידינו היום הזה היא התורה שניתנה למשה, ושהיא כולה מפי הגבורה..."

דברים פרק לד

וַיִּמָּט שֵׁם מֹשֶׁה עֶבֶד יְקֹנָק בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם עַל־פִּי יְקֹנָק (ה)
וַיִּקְבֹּר אֹתוֹ בְּגִ' בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם מִן הַבְּרִית וְלֹא־יָדַע אִישׁ אֶת־קְבֻרָתוֹ עַד הַיּוֹם הַזֶּה (ו)
וּמֹשֶׁה בֶן־מֵאָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה בָּמָתוֹ לֹא־כָהֶתָה עֵינֹו וְלֹא־נָס לֶחָה (ז)
וַיִּבְכּוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת־מֹשֶׁה בְּעֶרְבֹת מִצְרַיִם שְׁלֹשִׁים יוֹם וַיָּתֵמּוּ יָמֵי בְכִי אֲבֵל מֹשֶׁה (ח)
וַיְהִי־שָׁעָה בֶן־נֹחַן מִלֹּא רֹחַ חֲכָמָה כִּי־סָמַךְ מֹשֶׁה אֶת־יָדָיו עָלָיו וַיִּשְׁמְעוּ אֵלָיו בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל וַיַּעֲשׂוּ (ט)
כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְקֹנָק אֶת־מֹשֶׁה
וְלֹא־קָם נָבִיא עוֹד בְּיִשְׂרָאֵל כְּמֹשֶׁה אֲשֶׁר יָדָעוּ יְקֹנָק פָּנִים אֲל־פָּנִים (י)
לְכָל־הָאֹתֹת וְהַמוֹפְתִּים אֲשֶׁר שָׁלַח יְקֹנָק לַעֲשׂוֹת בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם לְפָרְעָה וְלְכָל־עַבְדָּיו וְלְכָל־אֶרֶצוֹ (יא)
וְלְכָל־הַיָּד הַחֲזָקָה וְלְכָל־הַמִּוֶּרָא הַגָּדוֹל אֲשֶׁר עָשָׂה מֹשֶׁה לְעֵינֵי כָל־יִשְׂרָאֵל (יב)

תלמוד בבלי מסכת בבא בתרא דף טו עמוד א

אמר מר: יהושע כתב ספרו ושמונה פסוקים שבתורה. תניא כמאן דאמר: שמונה פסוקים שבתורה יהושע כתב, דתני: וימת שם משה עבד ה' - אפשר משה (מת) + מסורת הש"ס: [חי] + וכתב וימת שם משה? אלא, עד כאן כתב משה, מכאן ואילך כתב יהושע, דברי ר"י, ואמרי לה ר' נחמיה; אמר לו ר"ש: אפשר ס"ת חסר אות אחת וכתוב: לקוח את ספר התורה הזה? אלא, עד כאן הקדוש ברוך הוא אומר ומשה אומר וכותב, מכאן ואילך הקדוש ברוך הוא אומר ומשה אומר וכותב בדמע, כמו שנאמר להלן: ויאמר להם ברוך מפיו יקרא אלי את כל הדברים האלה ואני כותב על הספר בדיו. כמאן אזלא הא דא"ר יהושע בר אבא אמר רב גידל אמר רב: שמונה פסוקים שבתורה יחיד קורא אותן? לימא, (ר"י היא) ודלא כר"ש! אפילו תימא ר"ש, הואיל ואשתנו אשתנו

רש"י מסכת בבא בתרא דף טו עמוד א

יחיד קורא אותן - כלומר אין מפסיקין בהן

לימא ר"י היא - דאמר לא כתבם משה לפיכך נשתנו משאר התורה ודלא כר"ש

הואיל ואישתנו - לכתוב בדמעה אישתנו

מהרש"א חידושי אגדות מסכת בבא בתרא דף טו עמוד א
א"ל ר"ש אפשר ס"ת חסר אות אחת כו'. ר"ש נמי חש לקושית ר' יהודה אפשר משה מת וכתב
וימת משה דבחיו ודאי לא היה כותב כך דמחזי כשיקרא שכותב וימת משה ועדיין לא מת וכן
הגירסא בפרק הקומץ אפשר משה חי וכותב וימת משה עבד ה' אלא כו' ור"ש קאמר דודאי ס"ת
של משה לא חסרה אפי' אות אחת וכולה הוא כתבה בחיו ומיהו לא מיחזי כשיקרא דכולה ס"ת
עד וימת משה הקדוש ברוך הוא אומר ומשה אומר וכותב וכאן מן וימת שינה שהקב"ה אומר
ומשה כותב ולא היה משה אומר ומ"ה לא מחזי כשיקרא שהרי לא היה אומרה בשעת כתיבה כמו
בשאר כל התורה והוסיף עוד לומר דגם הכתיבה מוימת משה נשתנה משאר הכתיבה שהיה בדיו
וכאן בדמעה דלא הוה כתב גמור כההיא דפרק המביא גט רושם להם ברוק ולכך לא מחזי כשיקרא
כלל לא האמירה ולא הכתיבה ואהא מייתי כולה מלתא מברוך דכתיב מפיו יקרא אלי דמשמע
שגם ברוך הכותב היה קורא והיה הכתיבה בדיו וכיון דבמשה שינה שלא היה הכותב קורא גם
שלא היה בדיו רק בדמעה לא מחזי כשיקרא לא הקריאה ולא הכתיבה

אדרת אליהו לגר"א (סוף פרושו לספר דברים)
"הקושיא נגלית לכל. היאך תירץ ר"ש קושיית ר"י דקאמר אפשר משה חי וכותב וימת שם משה.
דמיחזי כשיקרא ח"ו ומה תירץ שהיה כותב בדמעה. כי אם היה בוכה וכותב בדמעות היאך שייך
שהיה כותב שקר ח"ו. ואף דלכאורה תיקן רש"י זאת הקושיא כי כל התורה אמר הקב"ה כל
תיבה למשה. והוא חזר ואמר כל חיבה כדי שלא יטעה ואח"כ כתב והינו עד וימת שם משה אבל
מכאן ואילך לא היה אומר משה כלל כי הוא שקר שהיה עדיין חי. ולכך היה כותב בלא אמירה
כלל. אבל זה לא יתכן. כי אף בלא אמירה. חלילה לקדוש ישראל אשר נכתב עליו ולא קם נביא
וגו' לכתוב שקר ח"ו אף בלא אמירה. וא"כ הקושיא במקומה עומדת על ר"ש איך אמר כי משה
כתב בדמעה ועוד קשה איך אמר ר"י שמכאן ואילך כתב יהושע ולא חשש לקושית ר"ש. היתכן
שיכתב תורת ה' אפילו אות אחת שלא ע"י משה. ומקרא מלא דבר הכתוב. זכרו תורת משה
עבדי וגו'. ושני הדעות של ר"י ול"ש המה קשי ההבנה מאוד. ופירש הגאון ז"ל כי שניהם דברי
אלהים חיים ומר אמר חדא וכו' ולא פליגי. כי לכאורה קשה על הגמרא מה מקשה על ח' פסוקים
אחרונים שבתורה היאך נכתבו אם משה היה עדיין חי. הלא כל התורה כולה היתה נכתבת
אלפים שנה קודם בריאת העולם. וא"כ לא היה עדיין השמים והארץ וכל אשר בה. ודור המבול
ודור הפלגה ויציאת מצרים ודומיהן. ואיך נכתבו בתורה קודם שהיו בעולם. אמנם זה ידוע כי כל
התורה שמותיו של הקב"ה והיינו ע"י צירופים של אותיות ותיבות. ולפני בריאת העולם היתה
התורה אמון אצל הקב"ה ע"פ צירופים וסודות נעלמים. ולא היתה נקראת כמו עתה רק ע"פ
שמותיו של הקב"ה. ואחר שברא הקב"ה את העולם ונתן את התורה לישראל וסיבב במצות
הצריכן לעשות

בגבולי מקום וזמן. כתב את התורה באר היטב איך לעשות כל המצות. וסלק כל התורה לתיבות
ואותיות לגלות ולפרש את כל דברי התורה הזאת. וסודות התורה ע"פ צירופים ניתנה ליודעי חן.
מה שאין מודיעין אלא לחכם ומבין מדעתו ועתה מתורץ דברי הגמרא. כי כוונת ר"ש איך אפשר
להיות ס"ת חסר אפי' אות א' וגם שלא להיות שקר ח"ו. לכך הוא אומר ע"כ הקב"ה אומר. ומשה

אומר וכותב. דע שאמר משה כל תיבה ותיבה כאשר היא כתובה בידנו בגילוי המצות אבל מכאן ואילך לא היה יכול לכתוב בגילוי וימת שם משה דמיחזי כשקרא . וגם לא היה יכול לגמור ע"י יהושע. כי אפשר ס"ת חסר אות א'. לכך הוא אומר שהיה כותב בדמעה. והפירוש הוא מלשון מלאכתך ודמעה. ולשון מדומע וערבוב אותיות . שהיה כותב מכאן ואילך ע"פ צירופי תיבות והם שמותיו של הקב"ה ולא היה נקרא כלל וימת שם משה רק תיבות אחרות ע"פ סודות התורה . ולאחר מיתתו כתב יהושע כפי שניתן לו רשות לגלות את התורה. וא"כ שני הדעות לא פליגי. כי באמת כתב משה ולא חסר אפ' אות א' . רק כי ח' פסוקים אלו לא היה יכול לכתוב את הנגלה וכתב כפי הצירופים וזהו בדמעה. ויהושע כתב כפי הנגלה וכדעת ר"י. ושניהם מסכימים לדעת אחת כי נכתבו ע"י שניהם. ע"י משה. הנסתר והסוד. וע"י יהושע. הנגלה . כאשר היא כתובה בידינו לדר דר . והדברים ראיין למי שאמרן

נוסח הגמרא בכת"י פריס 1337

"אמ' לו ר' שמעון איפשר ספר תורה חסר אות אחת וכתב לקח את ספ' התו' הזה אלא עד כאן הק'ב'ה' אומ' ומשה (או') וכותב [בדיו] מכאן ואילך הק'ב'ה' אומ' ומשה [כותב] בדמעה כמה שנ' להלן ויאמר להם ברוך מפיו יקרא וגו'"

יד רמ"ה מסכת בבא בתרא דף טו עמוד א

א"ל רבי שמעון איפשר ס"ת חסר אות אחת וכתב לקוח את ספר התורה הזה, אלא עד כאן, הקדוש ברוך הוא אומר ומשה כותב בדיו מכאן ואילך הקדוש ברוך הוא אומר ומשה כותב בדמעה,

במגילה יט עמ' א

הצריכו שכתובת מגילת אסתר תהיה ב"דיו" על מנת שתיקרא "ספר", ודין זה נלמד מהפסוק בירמיה הנ"ל.

חידושי הריטב"א מסכת שבת דף קטו עמוד ב

אלמא כל היכא דכתיבא כתיבה בעין דיו, וכן אמרו במסכת סופרים (פ"א ה"א) בהדיא

ספרי דברים פרשת ואתחנן פסקא לו ד"ה וכתבתם, שומע

וכתבתם, שומע אני על גבי אבנים, הרי אתה דן, נאמר כאן כתב ונאמר להלן +דברים כז ח+ כתב, מה כתב האמור להלן על גבי אבנים אף כתב האמור כאן על גבי אבנים, או כלך לדרך זו נאמר כאן כתב ונאמר להלן +במדבר ה כג+ כתב, מה כתב האמור להלן על הספר בדיו אף כתב האמור כאן על הספר בדיו, אתה דן בלשון הזה ואני אדון בלשון שבעל דין חולק, נאמר כאן כתב ונאמר להלן כתב, מה כתב האמור להלן על גבי אבנים אף כתב האמור כאן על גבי אבנים, אמרת הפרש, אלמוד דבר מדבר ואדון דבר מדבר, אלמוד דבר שהוא מנהג לדורות מדבר שהוא מנהג לדורות ולא אלמוד דבר שהוא מנהג לדורות מדבר שאינו אלא לשעה, נאמר כאן כתב ונאמר להלן כתב מה כתב האמור להלן על הספר בדיו אף כתב האמור כאן על הספר בדיו. אף על פי

שאין ראייה לדבר זכר לדבר +ירמיה לו יח+ ויאמר להם ברוך מפיו יקרא אלי את כל הדברים האלה ואני כותב על הספר בדיו

תלמוד בבלי מסכת מנחות דף ל עמוד א
אמר רבי יהושע בר אבא אמר רב גידל אמר רב: שמנה פסוקים שבתורה, יחיד קורא אותן בבהכ"נ. כמאן? דלא כר"ש; דתניא: וימת שם משה עבד יי'. אפשר משה חי וכתב וימת שם משה? אלא עד כאן כתב משה, מכאן ואילך כתב יהושע בן נון, דברי רבי יהודה, ואמרי לה רבי נחמיה; אמר לו ר"ש: אפשר ס"ת חסר אות אחת? וכתוב: לקוח את ספר התורה הזה ושמתם אותו וגו'! אלא, עד כאן הקדוש ברוך הוא אומר ומשה כותב ואומר, מכאן ואילך הקדוש ברוך הוא אומר ומשה כותב בדמע, כמה שנאמר להלן: ויאמר להם ברוך מפיו יקרא אלי את כל הדברים האלה ואני כותב על הספר בדיו; לימא, דלא כר"ש! אפי' תימא ר"ש, הואיל ואישתני אישתני

תלמוד ירושלמי (וילנא) מסכת מגילה פרק ג הלכה ז
ר' יוסה בי רבי בון תמנתי פסוקיא אחריא דמשנה תורה טעונין ברכה לפניהן ולאחריהן בלא כך אין הפותח והחותם בתורה מברך לפניה ולאחריה לכן צריכה ראש חודש שחל להיות בשבת

קרבן העדה מסכת מגילה פרק ג הלכה ז
פסוקי אחריא. דמשנה תורה שמנה פסוקים אחרונים שבתורה
מברכין לפניהן ולאחריהן. הואיל ונשתנו שנכתבו בדמעה
ופריך בלא כך אין הפותח וכו'. וכי לא תנן דהחותם בתורה מברך לאחריה אם כן למאי צריך
למימר ששמנה פסוקים שבתורה צריכין ברכה לאחריהן דהרי שם הוא חתימת התורה
ומשני לכן צריכה. לא נצרכה אלא כשחל ר"ח בשבת שמסיים התורה ואז קורא ר"ח אחר שמנה
פסוקים וה"א שיברך אחר קריאת ר"ח קמ"ל שמברך אחר שמנה פסוקים וזה היה בימיהם שלא
קראו סידרא כל שבת כמו שאנו עושין אלא סיימו התורה כל א' כפי רצונו רק צריך שיקראו כל
שבת כ"א פסוקים כדאמרינן בני מערבא סיימו התורה כל שלשה שנים

רש"י מסכת מנחות דף ל עמוד א
יחיד קורא אותן - אדם אחד קוראן ואין מפסיק בינתיים כדי לעמוד אחר ולקרות.
אפשר ס"ת חסר - ומשה קורא לו ס"ת לקוח את ספר התורה הזה.
הקדוש ברוך הוא אומר - ומשה אומר אחריו כדי שלא יטעה בכתב וכותב
מכאן ואילך משה כותב בדמע - ולא היה אומר אחריו מרוב צערו
כמו שנאמר להלן מפיו יקרא וגו' - שלא היה אומר אחריו משום דקינות הוו
לימא דלא כר"ש - דכיון דאמר ר"ש משה כתב הוו כשאר פסוקים ויפסיק ביניהם ויקרא אחר
דאישתני - דנכתב בדמע אישתני משאר ס"ת

תלמוד בבלי מסכת תענית דף כז עמוד ב

הקורא בתורה אל יפחות משלשה פסוקים! רב אמר: דולג, ושמואל אמר: פוסק. ורב דאמר דולג, מאי טעמא לא אמר פוסק? - קסבר: כל פסוקא דלא פסקיה משה - אנן לא פסקינן ליה

מנחות וטיקן 118-119

אלא עד כאן כתב משה מכאן ואילך **יהושע** דברי **ר' יהוד'** ואמרי לה **ר' נחמיה א'** לו **ר' שמעו'** **איפשר ספר** חסר אות אחת **והכת'** לקוח את ספר התורה הזה אלא עד כאן **הק'ב'ה' או'** ומשה **או'** **וכותב** מכאן ואילך **הק'ב'ה'** אומר ומשה כותב בדמעה כמה **שנ'** להלן ויאמר **להן** ברוך מפיו יקרא אלי כל הדברים האלה ואני **כותב כל הדברים האלה ואני (על)** כותב על הספר בדיו לימא דלא **כר'** **שמעון אפילו תימ'** **ר' שמע'** הואיל ואישתני

שיטה מקובצת מסכת בבא בתרא דף טו עמוד א
ר"י מיגש

שמונה פסוקים שבתורה יחיד קורא אותם. כלומר הקורא פסוקים שלפניהם אינו רשאי לגמור עד סוף התורה שנמצא קורא מה שכתב משה עם מה שכתב יהושע אלא מפסיק ועולה אחר וקורא פסוקים אלו בפני עצמם כדי שיהא ניכר שלא כתבן משה אלא יהושע. פירוש אחר יחיד קורא אותם כלומר ואינו רשאי להפסיק בהם כדי שלא יהא ניכר שיהושע הוא כתבן. הר"י נ' מיגש ז"ל

רמב"ם הלכות תפילה ונשיאת כפים פרק יג הלכה ו

שמונה פסוקים שבסוף התורה מותר לקרות אותם בבית הכנסת בפחות מעשרה, אף על פי שהכל תורה ד היא ומשה מפי הגבורה אמרם הואיל ומשמען שהם אחר מיתת משה הרי נשתנו ולפיכך מותר ליחיד לקרות אותן. +/השגת הראב"ד/ שמנה פסוקים שבסוף התורה כו' עד מותר ליחיד לקרותן. כתב הראב"ד ז"ל /א"א/ לא שמענו דבר זה מעולם ומה שאמרו יחיד קורא אותן לומר שאינו מפסיק בהן והכי איתא בירושלמי במגלה, ובמקומות הללו נהגו שהעולים לקרות בתורה הוא לבדו קורא ואין החזן קורא עמו, ומה שכתב הוא ענין זרות הוא מאד והצבור היכן +.הלכו עכ"ל

רמב"ם על משנה מסכת סנהדרין פרק י משנה א

והיסוד השמיני הוא תורה מן השמים. והוא, שנאמין שכל התורה הזו הנמצאת בידינו היום הזה, היא התורה שניתנה למשה, ושהיא כולה מפי הגבורה, כלומר שהגיעה עליו כולה מאת ה' הגעה שקורים אותה על דרך ההשאלה דבור, ואין יודע איכות אותה ההגעה אלא הוא עליו השלום אשר הגיעה אליו, ושהוא במעלת לבלר שקורין לפניו והוא כותב כולה תאריכיה וספורה ומצותיה, וכך נקרא מחוקק. ואין הבדל בין ובני חם כוש ומצרים ופוט וכנען, ושם אשתו מהיטבאל בת מטרד, או אנכי ה', ושמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד, הכל מפי הגבורה והכל תורת ה' תמימה טהורה קדושה אמת. ולא נעשה מנשה אצלם כופר ופוקר יותר מכל כופר אחר אלא לפי שחשב שיש בתורה תוך וקלפה, ושאלו התאריכים והספורים אין תועלת בהם, ומשה מדעתו אמרם, וזהו ענין אין תורה מן השמים, אמרו שהוא האומר שכל התורה כולה מפי הקדוש ברוך הוא חוץ מפסוק אחד שלא אמרו הקדוש ברוך הוא אלא משה מפי

עצמו וזה הוא כי דבר ה' בזה - יתעלה ה' ממה שאומרים הכופרים - אלא כל אות שבה יש בה חכמות ונפלאות למי שהבינו ה', ולא תושג תכלית חכמתה, ארוכה מארץ מדה ורחבה מני ים. ואין לאדם אלא להתפלל כמו דוד משיח אלהי יעקב שהתפלל גל עיני ואביטה נפלאות מתורתך. וכן פירושה המקובל גם הוא מפי הגבורה, וזה שאנו עושים היום צורת הסוכה והלולב והשופר והציצית והתפילים וזולתם היא עצמה הצורה שאמר ה' למשה ואמר לנו, והוא רק מוביל שליחות נאמן במה שהביא, והדבור המורה על היסוד הזה השמיני הוא אמרו בזאת תדעון כי ה' שלחני וכו' כי לא מלבי.

חידושי הריטב"א מסכת בבא בתרא דף טו עמוד א
יחיד קורא אותם. יש שפירשו שאין מפסיקין בהם, ורבינו מאיר הלוי ז"ל הוסיף שלא יקרא הקורא אותם אלא הם בלבד, והרמב"ם פירש שנקראין שלא בעשרה, והנכון שאין עומד עם הקורא שליח צבור שמחזן עליו, ויש מקומות בפרובינציאה שנוהגין כן ובארצינו אין נוהגין כן

פרי חדש אורח חיים סימן תכח סעיף ז
אין מפסיקין בהם וכו'. כן הוא פירוש העיקרי [בגמרא מנחות ל, א], אבל הרמב"ם מפרש דקורין אותם בפחות מעשרה, שכן כתב בפרק י"ג מהלכות תפלה [הלכה ו] שמונה פסוקים שבסוף התורה מותר לקרות אותם בבית הכנסת בפחות מעשרה, והראב"ד השיג עליו דדבר זרות הוא דהצבור להיכן הלך, ובכסף משנה [שם ד"ה הראב"ד] תירץ דמשכחת לה כגון שהתחילו בפחות מעשרה ויצאו מקצתן. ויש לדקדק על זה דמאי איריאי הני שמונה פסוקים אפילו כל התורה כולה נמי דינא הכי כמו שכתוב בריש סימן קמ"ג. ושם י"ל דכפי מה שכתב הר"ן [מגילה יג, ב ד"ה ירושלמי] והביאו המחבר בסי' נ"ה [סעיף ב] דבעינן נשתיירו רובן, בהני שמונה פסוקים אפילו לא נשתיירו רובן גומרים, ודוק

מגדל עוז הלכות תפילה ונשיאת כפים פרק יג ר' שם טוב ב"ר אברהם אבן גאון נולד כנראה בספרד. היה תלמידו של הרשב"א בברצלונה (1287) בשנת ה"א מ"ז ואני אומר אם הוא לא שמע רבותינו בעלי התוס' פירשו כן פרק הקומץ רבה על מימרא דר' יהושע בר אבא אמר רב גידל אמר רב שאמרה שם ור"י אלפס ז"ל הביאה פרק עומד ויושב. ומה שהראב"ד ז"ל כתב על פי הירושלמי רש"י ז"ל פירשו בלשון שני, ומה שנהגו באותן המקומות לשון ראשון של פירש"י ז"ל הוא ומלשון ר"י אלפס ז"ל שהוסיף בלשונו בציבור כך נראה דעתו לפרש ולא נראה בעיני רבותינו בעלי התוספות ז"ל ומעתה אין זר אתנו בבית. ומה שתמה הראב"ד ז"ל הציבור היכן הלכו למה לא תמה כן על הירושלמי שהביא ר"י אלפס ז"ל פרק עומד ויושב דגרסינן אין פורסים על שמע פחות מעשרה התחילו בעשרה והלכו להם מקצתן גומרין אין קורין בתורה פחות מעשרה התחילו בעשרה והלכו להן מקצתן גומרין אין קורין בנביא פחות מעשרה התחילו בעשרה והלכו להן מקצתן גומרים ועל כולם הוא אומר ועוזבי ה' יכלו ע"כ. ועל זה היה לו לתמוה יותר שהתחילו לקרות בעשרה והלכו הציבור היכן הלכו. ואם בזה הירושלמי אין תימה דאיפשר שהלכו לצורכן המותר להן כי צבור קטן של עשרה היו או יותר מעט ויצאו בין גברא לגברא כדר' אבהו וכן משמע לשון התחילו בעשרה דבציבור קטן עסקינן כ"ש בדברי ר"מ

ז"ל אין לתמוה דיש לומר כי בציבור דעשרה עסקינן ודינא דר' יהושע בר אבא ושמעתין אתא:
לאשמועין והדין עמו כד"ן
קללות שבת"כ עד קורים בענין חנוכה. הכל פרק בני העיר (דף ל"א)

חידושי הגרי"ז מסכת מנחות דף ל עמוד א
שם, בגמ' שמונה פסוקים שבתורה יחיד קורא אותן וכו' אלא עד כאן הקדוש ברוך הוא אומר
ומשה אומר וכותב, ופרש"י כדי שלא יטעה בכתב, ולפי"ז אין זה הלכה בכתיבת דבר נבואה
בתחילה אלא הוא דין בכל הכתיבות של כתבי הקדש ואף לאחר שנכתבו כגון בזמן הזה ג"כ צריך
לומר קודם שכותב משום שלא יטעה, וגם צ"ל דאינו מעכב דאל"כ איך היה כשר בשמנה פסוקים
שלא אמר קודם, והנה אפשר לפרש החילוק דבכל התורה כולה היה משה כותב מה שנאמר לו
כמו כל נביא שהיה הנביא כותב נבואתו, וזה הפירוש משה אומר וכותב היינו שהיה אומרה
תחילה משום דהיה נביא על זה ואח"כ כותב מאחר שנתנה לו, אבל שמונה פסוקים היה הקדוש
ברוך הוא אומר ומשה כותב דהיינו שהיה כותב מפי הקדוש ברוך הוא ולא היה משה הנביא על
זה אלא היה כותב מה שצוה לו הקדוש ברוך הוא לכתוב, וזהו מה שמביא מברוך שהיה הכותב
אף שלא היה הנביא אז כ"א בסוף ימיו והנביא על מגילת איכה היה ירמיהו וצוה לברוך לכתוב
והיה כותב מפי ירמיהו, וה"נ היה משה כותב השמונה פסוקים מפי הקדוש ברוך הוא אבל לא
היה נביא על זה.

והנה מרן הגר"ח אמר החילוק בין נביאים לכתובים דלכאורה קדושתן שוה דמניחין זה על זה
וא"כ במאי חלוקין דמיקרי זה נביאים וזה כתובים, ואמר דנביאים היינו דנאמר לנביא הנבואה
שיאמרה בעל פה ואח"כ היה הנביא כותב נבואתו שנאמרה לו בע"פ, וכתובים נאמר לנביא
שיכתוב אותה ואח"כ יקרא מתוך הכתב נבואה זו, וזהו שמצינו דשני נבואות נאמרו לו לירמיהו
ואמר אחת בע"פ ועל המגילה נאמרה לו הנבואה שיכתוב אותה על הספר בדיו ויקרא אותה
מתוך הכתב, ומש"ה נקראו כתובים שכך דינן לאומרן מתוך הכתב, והנה כעין זה הוי ג"כ החילוק
בין השמנה פסוקים לכל התורה כולה שכל התורה כולה ניתנה למשה תחילה ואח"כ נכתבה,
משא"כ אלו השמונה פסוקים נאמרו לו ליכתב מפי הקדוש ברוך הוא, אמנם כל זה ניחא אם
נאמר דכל התורה כולה היה כמו כתיבת הנביאים, אבל עיין ברמב"ן בהקדמה על התורה ומשמע
מדבריו דהתורה נאמרה מפי הקדוש ברוך הוא לכותבה והיה משה כותבה מפי הקדוש ברוך הוא
כמו ברוך מפי ירמיהו ולא היה משה כותב מה שניתנה לו כמו הנביא שכותב נבואתו, וא"כ שוב
אין חילוק בין שמונה פסוקים לכל התורה מכיון דכולה נכתבה מפי הקדוש ברוך הוא, אולם נראה
דבזה הוא דהיה חילוק, דכל התורה כולה היה משה האומר וגם היה הכותב מפי הקדוש ברוך
הוא, אבל בשמונה פסוקים הללו היה משה כותב מפי הקדוש ברוך הוא, ולא היה אומר דהיינו
שלא נאמרה לו כי אם להכתב מפי הקדוש ברוך הוא, וזהו הפירוש שמשה אומר היינו שניתנה לו
התורה ללומדה וגם היה כותב מפי הקדוש ברוך הוא אבל שמונה פסוקים אלו לא היה אומר דלא
ניתנה לו ללומדה כ"א כותב לחוד מפי הקדוש ברוך הוא

והנה יש עוד לעיין אימתי נעשו השמונה פסוקים בכלל התורה בשעת כתיבתן או אחרי פטירתו של משה, והנה אם נימא דאחרי פטירתו של משה נעשו תורה א"כ י"ל דזהו החילוק בין שמונה פסוקים לכל התורה, והנה הרמב"ם כתב בהלכות תפילה (פי"ג הל"ו) וז"ל, שמונה פסוקים שבסוף התורה מותר לקרות אותן בביהכנ"ס בפחות מעשרה [והיינו להתחיל לקרות בפחות מעשרה, דאל"כ הלא הדין בכל התורה שאם יצאו גומרין, ושייך גם לעלות לתורה כל הקרואים כמבואר בכ"מ שם, ועוד יותר נראה דאף להוסיף יהיה אפשר ולא רק הז' המחוייב בקריאתה דהלא ביאור הדין דאם יצאו גומרין אף בפחות הוא דכיון שהיו בתחילה עשרה חשיב כאלו עדיין ישנם שם אם לא דנימא דבעי שישארו רוב כמבואר בר"ן וא"כ יש לפרש דיצאו ולא נשאר רוב] ואעפ"י שהכל תורה היא ומשה מפי הגבורה אמרם [משמע מהלשון אמרם דהנך ח' פסוקים ניתן לו לאומרם ולא היה רק כותב מפי הגבורה] הואיל ומשמען שהם אחר מיתת משה הרי נשתנו ולפיכך מותר ליחיד לקרוא אותן, עכ"ל, ונראה דביאור מש"כ הואיל ומשמען וכו' היינו דדינם כן שנאמרו לאחר מיתת משה דאז נעשו תורה ולא קודם בשעת כתיבתן ומשו"ה נשתנו, וצ"ע בזה שם, בגמ' דתניא וימת שם משה עבד ה' אפשר משה חי וכתב וימת אלא ע"כ כתב משה וכו' דברי רבי יהודה א"ל ר"ש אפשר ס"ת חסר אות אחת וכתב לקוח את ספר התורה הזה אלא ע"כ הקדוש ברוך הוא אומר ומשה כותב ואומר מכאן ואילך הקדוש ברוך הוא אומר ומשה כותב בדמע כמה שנאמר להלן ויאמר להם ברוך מפיו יקרא אלי וגו' ואני כותב על הספר, גירסת רש"י היא ומשה אומר וכותב ופירוש ומשה אומר אחריו כדי שלא יטעה בכתב, אמנם לפי גירסת הספרים דבגמרא ומשה כותב ואומר צריך להבין מאי כוונתו, והנה הגר"ח שאל מדוע הכתובים אין נקראים ג"כ נביאים ולמה אין להם דין נביאים הא הכתובים ג"כ ברוח הקודש נאמרו והיינו נבואה, ואין לומר דרוח הקודש לאו היינו נבואה ומדרגתם קטנה מנבואה ולפיכך קדושת הכתובים קטנה מקדושת הנביאים הא במסכת סוטה (דף מ"ח ע"ב) מבואר דדוד ושלמה היו נביאים דמשמתו נביאים ראשונים בטלו האורים ותומים מאי נינהו נביאים ראשונים שמואל דוד ושלמה, ועוד דהא מניחים כתובים על גבי נביאים ונביאים על גבי כתובים הרי שקדושת שניהם שווים, ותיריך שהנביאים היינו שהנביא היה צריך לומר את הנבואה בעל פה אבל כתובים היה הדין שמתחילה היה צריך לכתוב את הנבואה על הספר ואח"כ היתה נקראת מתוכה, וכן איתא בירמיה שנאמרו לו ב' נבואות למסור למלך יהויקים אחת אמר לו מיד בעל פה והשניה צוה את ברוך לכתובה על ספר ואח"כ מסר לו בכתב אל יהויקים והיא היתה מגילת קינות שהיא מכלל הכתובים, עכ"ד

ובזה נראה לישב הברייתא הנ"ל שהתורה היה עליה ב' דינים דין אמירה ודין כתיבה אבל ח' פסוקים שבתורה לא היה עליהם דין אמירה רק דין כתיבה לחוד, וזהו כוונת הגמרא עד כאן הקדוש ברוך הוא אומר ומשה כותב ואומר פירוש דין כתיבה ודין אמירה מכאן ואילך הקדוש ברוך הוא אומר ומשה כותב בדמע פירוש כתיבה לחוד, ולפי הגירסא אומר ומשה כותב ג"כ הפירוש הוא כנ"ל אלא דלפי אותה גירסא גם בכתיבה עצמה יש חילוק בין כל התורה כולה לח' פסוקים, שכל התורה הקדוש ברוך הוא אומר ומשה אומר וכותב פירוש שאינו כותב מפי ה' רק ע"י אמירתו שהיה נביא על הכתיבה אבל ח' פסוקים לא היה כותב מתוך נבואתו רק מפי ה' וזהו הקדוש ברוך הוא אומר ומשה כותב בדמע, וזהו מה שמסיימת הברייתא כמה שנאמר להלן

ויאמר להם ברוך מפיו יקרא אלי ואני כותב על הספר פירוש כמו שהתם היה רק דין כתיבה ולא דין אמירה דהא אותה נבואה היתה מגילת קינות שהיא מכלל הכתובים כמו שביארנו כמו כן ח' פסוקים ג"כ לא היה להם רק דין כתיבה לחוד, וגם לפי הגירסא השניה שביארנו שהכתיבה עצמה לא היתה מתוך נבואתו ורק מפי ה' וגם על זה מביא ראייה כמו שהתם לא היה ברוך נביא רק היה כותב מפי ירמיה כמו כן הח' פסוקים לא היה כותב מתוך נבואתו רק מפי ה', ולפי"ז נמצא שגם ר"ש מודה לסברת ר"י אפשר משה חי וכתב וימת אלא שר"ש סובר שהסברא הזאת לא שייך רק על דין אמירה שכיון שהוא חי לא שייך שיאמר לישראל שהוא כבר מת, אבל כתיבה שייך על זה, וראיתו שאפשר שהתורה חסר אות א' וכתב לקוח את ספר התורה הזאת

תורת חיים מסכת בבא בתרא דף טו עמוד א

ר' אברהם חיים ב"ר נפתלי צבי הירש שור היה בן למשפחה מיוחסת של רבנים. שימש כר"מ ואב"ד בערים סטנוב ובלז שבגליציה, ונחשב בין גדולי הדור. בספרו 'תורת חיים' נמצאים חידושי הלכה ואגדה על תשע מסכתות: עירובין, פסחים, שלושת הבבות, סנהדרין, שבועות, ע"ז וחולין. הספר נדפס בשנת שפ"ד (1624) בלובלין שמונה פסוקים שבתורה יחיד קורא אותן. כתב הרמב"ם ז"ל בפרק עשירי מהלכות תפילה שמונה פסוקים שבסוף התורה מותר לקרות אותם בבית הכנסת בפחות מעשרה אף על פי שהכל תורה היא וכו', משמע דמפרש הא דקאמר יחיד קורא אותן היינו אפילו אין שם עשרה קורא אותם כדין קורא בציבור בברכה תחילה וסוף וכן נראה דהכי משמע לישנא דיחיד קורא אותן דלפירוש רש"י ור"ת ז"ל דאתי לאפוקי שלא יקראו אותן שנים זה ארבעה פסוקים וכו' הוה ליה למימר אחד קורא אותן דאחד הוא ההיפך משנים אבל יחיד הוא ההיפוך מרבים כמו יחיד ורבים הלכה כרבים ובפרק ארבעה ראשי שנים קאמר והכתיב דרשו ה' בהמצאו התם ביחיד הכא בציבור ובפרק בני העיר קאמר אבל קללות שבמשנה תורה פוסק מאי טעמא הללו בלשון רבים אמורות והללו בלשון יחיד אמורות וכן בכולהו דוכתי אשכחן דיחיד היפוך רבים הוא

לכך נראה דהכא נמי קאמר יחיד קורא אותן לאפוקי שאין צריך לקרותן ברבים בציבור. ועוד קשה דלפירוש רש"י ור"ת ז"ל כיון דאתי לאשמעינן דאין מפסיקין בהן הוה ליה למימר בהדיא שמונה פסוקים שבתורה אין מפסיקין בהן אלא אחד קורא אותן כדקתני בפרק בני העיר גבי קללות דתנן התם אין מפסיקין בקללות אלא אחד קורא את כולן והתם נמי אחד קורא את כולן קתני ולא קתני יחיד קורא את כולן משמע כדפירשתי דיחיד היפוך ציבור הוא ולא שייך למיתני יחיד קורא את כולן ועוד קשה דלדבריהם מלתא בלא טעמא הוא וכי בשביל דהנך קראי נשתנו משאר כל התורה יהא אסור להפסיק בהן מה ענין זה לזה דהא דאין מפסיקין בקללות טעמא מפרש התם משום דכתיב מוסר ה' בני אל תמאס ואל תקוץ בתוכחתו אי נמי לפי שאין אומרים ברכה על הפורעניות והנך טעמי לא שייכי הכא אבל מה שמותר לקרות בפחות מעשרה בשביל שנשתנו ניחא משום דאף על גב דתורה נינהו ומשה מפי הגבורה אמרן הואיל ומשמעתן שהן אחר מיתת משה הרי נשתנו לכך אין קדושתן חמורה כל כך ומותר ליחיד לקרותן וכן משמע מדברי הרמב"ם ז"ל שם ולפי זה הא דמשני הואיל ואשתני אשתני לאו משום דכתבן בדמע קאמר כדפירש רש"י ז"ל אלא

הואיל ואשתני משמעותן קאמר דאשתני קריאתן ובשולחן ערוך טור או"ח סימן תכ"ח כתב שמונה פסוקים אחרונים שבתורה אין מפסיקין בהן והיינו כדפירשו רש"י ור"ת, ופירוש הרמב"ם ז"ל עיקר ולפיכך מותר להפסיק בהן.